

# راهکارهای حمایتی از زنان مسلمان در فرزندآوری

مرجان خسروی<sup>۱</sup>

## چکیده

موضوع راهکارهای حمایتی از زنان مسلمان در فرزندآوری از جمله موضوعات مهم در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و دینی می باشد. زن به عنوان مادر در رشد و پرورش کودک و همچنین تعلیم و تربیت او نقش بسزایی دارد، لیکن امروزه همین زنان میل و رغبت خود را در فرزندآوری به دلایل گوناگونی از جمله عدم آگاهی های لازم در امور بارداری و زایمان، همچنین مشکلات اقتصادی و معیشتی از دست داده اند، لذا ضروری بوده که به چنین بحثی پرداخته شود و هدف در آن تبیین راهکار های حمایتی از زنان مسلمان در فرزندآوری سالم می باشد که به صورت کتابخانه ای گردآوری شده است. یافته های پژوهش حاکی از آن است که زنان برای فرزندآوری نیاز به حمایت هایی از طرف خانواده و همسر و جامعه دارند؛ حمایت هایی که باعث تسهیل در امر فرزندآوری و پرورش نسل نیکو می شود که از جمله آن کاهش سن ازدواج و جلوگیری از افزایش، ارائه مشوق های فرزندآوری، بیمه ناباروری و افزایش متخصصان این حوزه، حفظ ارزش مادری و خانه داری و جلوگیری از تحقیر مادران، کنترل طلاق می باشد.

کلیدواژه ها: جنین، فرزند، مادر.

---

<sup>1</sup> طلبه پایه 5، مدرسه علمیه فاطمیه شهرستان باغملک، [www.marjankhosravi1374@gmail.com](mailto:www.marjankhosravi1374@gmail.com)

## مقدمه

یکی از وظایف و تکالیف هر زوجی در طول زندگی مشترک، این است که نسلی خوب را به وجود بیاورند و تربیت کنند؛ لازمه و مقدمه آن فرزندآوری است. مسئله فرزندآوری و اهتمام به نسل یکی از مهمترین زوایای زندگی بشر بوده است و از همین رو خداوند میل و حب به فرزند را در ذات او نهادینه کرده و در همه ادیان الهی از جمله دین مبین اسلام انسان را به تبع فطرت او به داشتن فرزند ترغیب نموده است.

امروزه اکثر زنان در امر مادری به مشکلاتی برخورد کرده‌اند که آن‌ها را از تولد فرزند و حتی به دنیا آوردن آن دلسرد شده‌اند، لذا بخاطر مشکلاتی همچون وضعیت اقتصادی و تربیت صحیح فرزندان از زیر بار مسئولیت شانه خالی می‌کنند و زندگی دو نفره را به مشغله‌هایش ترجیح می‌دهند. این یکی از فتنه‌های شیطانی برای جلوگیری از فرزندآوری است، لذا ضروری بوده که به چنین بحثی پرداخته شود.

با توجه به اینکه عدم فرزندآوری، کاهش جمعیت و تحدید و از بین رفتن نسل را در پی دارد که این امر باعث می‌شود از چنین فرصتی استفاده کرده و خطرات و خسارت‌های هولناکی را برای جامعه اسلامی در بردارد، براین اساس هدف بیان راهکارهای حمایت از زنان مسلمان در فرزندآوری می‌باشد تا از این طریق زنان را به فرزندآوری تشویق کرده و این معضل را حل کرده باشیم.

در رابطه با پیشینه موضوع می‌توان گفت که فرزندآوری از ابتدای خلقت انسان و فرستادن او به روی این کره خاکی مورد توجه بوده و خداوند به تمامی امت‌های قبل از پیامبر، همچون یهود و مسیح توصیه‌های در ارتباط با زایش و افزایش نسل دارد.

در رابطه با این مسأله نیز کتب و مقالات فراوانی ارائه شده از جمله کتاب «مادران و نقش آنان در خانواده» نوشته «نسرین آذررخش» این کتاب به بررسی نقش مادران در خانواده و جامعه می‌پردازد و تأکید دارد که چگونه مادران می‌توانند در بهبود وضعیت اجتماعی و فرهنگی خانواده و جامعه نقش مؤثری ایفا کنند و کتاب «درمان ناباروری و نازایی» نوشته «پیام صیونت و همکاران» که نویسنده در آن به ارائه راههای درمان ناباروری پرداخته و لذا به عنوان یک راهکار برای تشویق زنان به فرزندآوری معرفی شده و کتاب «فرزندآوری: چالش‌ها و راهکارها» نوشته «فریبا امیدی» این کتاب به چالش‌ها و

مشکلات موجود در فرزندآوری در جوامع امروزی پرداخته و راهکارهایی برای حمایت از خانواده‌ها و ترویج فرزندآوری سالم ارائه می‌دهد. نویسنده به تحلیل دلایل کاهش نرخ فرزندآوری و روش‌های مقابله با آن پرداخته است.

با توجه به مقدمه فوق مهمترین سؤالی که در تحقیق حاضر باید بدان پاسخ داد عبارت است از: راهکارهای حمایت از زنان مسلمان در فرزندآوری را بیان نمایید؟

## 1- مفهوم شناسی

### 1-1- جنین

«جنین» در لغت به معنای پوشاندن چیزی از حواس است و به فرزند در شکم مادر، از آن‌رو که پوشیده و پنهان است، جنین گفته می‌شود.<sup>۱</sup> در علوم زیستی و جنین‌شناسی، به موجود حاصل از لقاح از سه تا هشت هفتگی رویان و پس از هشت هفتگی تا زمان تولد، جنین گفته‌اند.<sup>۲</sup> واژه جنین در متون فقهی و حقوقی مترادف با «حَمْل»، یعنی بچه در رحم مادر از ابتدای بارداری تا تولد، به کار می‌رود.<sup>۳</sup> بر پایه کاربردی دیگر در متون فقهی، واژه جنین بر حمل، پس از آنکه خلقت انسانی یابد، اطلاق می‌شود.<sup>۴</sup>

### 1-2- فرزند

«فرزند» در لغت به معنای «ولد، نسل، پسر و دختر هر دو را گویند»<sup>۵</sup> و در اصطلاح به معنای «بچه و آنکه از دیگری زاده شده است، یعنی عبارتی است برای منسوب نمودن بچه به پدر و مادر»<sup>۶</sup>

### 1-3- مادر

<sup>۱</sup> بنیاد دائره المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۱، ص ۵۱۲۶.

<sup>۲</sup> سلطانی نسب، جنین شناسی انسان: بررسی تکامل طبیعی و غیر طبیعی انسان، ج ۱، ص ۶.

<sup>۳</sup> حلی، تذکره الفقها، ج ۱، ص ۳۲۶.

<sup>۴</sup> طوسی، الخلاف، ج ۵، ص ۲۹.

<sup>۵</sup> دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱۲، ص ۱۱۵۳.

<sup>۶</sup> فرحزاد، تربیت فرزند، ص ۵۴.

«مادر» واژه فارسی است و در عربی به معنای (ام) می باشد. «ام در عربی به اصل و وجود چیزی می گویند که یا او را تربیت نموده یا اصلاح نموده یا او را بوجود آورده است.»<sup>۱</sup> در اصطلاح «کسی است که پرورش فرزندان را در دوران بارداری و پس از آن را برعهده دارد و در انجام این وظیفه بدون هیچ چشم داشتی مادی یا معنوی کوشاست.»<sup>۲</sup>

## 2- راهکارهای حمایتی از زنان مسلمان در فرزندآوری

### 2-1- کاهش سن ازدواج و جلوگیری از افزایش آن

همانگونه که گفته شد تغییر نگرش ها و شناخت های افراد کمک زیادی به تغییر رفتار آنان می کند، هر تغییری بدون داشتن زیر ساخت های فکری محکم دوامی نخواهد داشت.<sup>۳</sup> وظیفه مهم متصدیان امور فرهنگی مثل حوزه، دانشگاه، صدا و سیما، مطبوعات، هنر و مانند آن این است که در این زمینه برنامه ریزی جدی داشته باشند؛ کارهایی که می توان در این زمینه انجام داد عبارتند از:

#### 2-1-1- ارزش دانستن تأهل

اگر تأهل و همسر داشتن به عنوان یک ارزش و مجرد ضد ارزش تلقی شود، همانگونه که در روایات اهل بیت (علیهم السلام) آمده است، کمک زیادی به تغییر نگرش افراد نسبت به سن ازدواج می شود.<sup>۴</sup> لازمه این کار آن است که فرهنگ دینی در ازدواج جایگزین فرهنگ مادی شود و نگرش جوانان ما به ازدواج همان نگرش اولیای دین باشد که ازدواج را به عنوان وسیله ای برای نزدیک شدن به خدا نگاه می کردند؛ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نظر امام علی (علیه السلام) را درباره ازدواج با حضرت فاطمه پرسیدند، ایشان پاسخ دادند؛ او یاور خوبی برای من در اطاعت از خداست.<sup>۵</sup>

<sup>۱</sup> راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص 85.

<sup>۲</sup> kowsarblog.ir، مادر از نظر لغت و اصطلاح، 1398/6/8.

<sup>۳</sup> رجبی، hawzah.net، عوامل افزایش سن ازدواج و راهبردهای کاهش آن، 1390/8/8.

<sup>۴</sup> همان.

<sup>۵</sup> مجلسی، بحار الانوار، ج 43، ص 117.

## 2-1-2- درجه بندی ملاک های انتخاب همسر

در فرهنگ دینی مهمترین ملاک برای انتخاب همسر ایمان و اخلاق است و ملاک های دیگر از اهمیت کمتری برخوردارند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در روایتی فرمودند: «کسی که از دین و اخلاق خوبی برخوردار است اگر به خواستگاری دخترتان آمده به او همسر بدهید، زیرا اگر چنین نکنید فتنه و فساد بزرگی در این زمینه ایجاد کرده اید.»<sup>۱</sup> این در حالی است که در جامعه کنونی ما ملاک هایی همچون مدرک ثروت، پست و مقام و به طور کلی مظاهر مادی بیشترین اهمیت را دارند، به همین دلیل تمام تلاش جوانان این است که از هر راهی امتیازات مجبور را بدست آورند و از این طریق به مقبولیت اجتماعی کافی برسند؛ اما به دلیل آنکه رسیدن به این ملاک ها زمان زیادی می طلبد، به ناچار از ازدواج در ابتدای جوانی محروم می شوند و بدین روی سن ازدواج افزایش می یابد. اگر مسئولان فرهنگی کشور ارزش های واقعی را که ایمان و اخلاق در صدر آن است ترویج کنند نه تنها سن ازدواج کاهش پیدا می کند؛ بلکه بسیاری از مشکلات دیگر نیز حل خواهد شد.<sup>۲</sup>

## 2-1-3- گسترش فرهنگ حجاب

در جامعه ای که فرهنگ حجاب حاکم باشد و رابطه با نامحرم طبق موازین شرعی باشد و از اختلاط های مضر و فساد انگیز بین دختر و پسر پرهیز شود، زمینه برای ارضای نامشروع نیازهای جنسی بسیار کم می شود و در نتیجه تمتعات جنسی منحصر به خانواده و ازدواج می شود؛ همین امر موجب می شود احساس نیاز به ازدواج در جوانان افزایش یابد و آن ها زودتر ازدواج کنند.<sup>۳</sup> امام علی (علیه السلام) می فرماید: «گروهی که وارد جهنم می شوند زنان بدحجابی هستند که برای فتنه و فریب مردان خود را آرایش و زینت می کنند.»<sup>۴</sup>

## 2-1-4- گسترش فرهنگ قناعت و ساده زیستی

<sup>۱</sup> حرعاملی، وسائل الشیعه، ج 20، ص 86.

<sup>۲</sup> رجبی، hawzah.net، عوامل افزایش سن ازدواج و راهبردهای کاهش آن، 1390/8/8.

<sup>۳</sup> همان.

<sup>۴</sup> المتقی الهندی، کنز العمال، ج 16، ص 383.

احساس می‌شود. درک صحیح مردم از وضعیت جمعیتی یک کشور و آگاهی از چالش‌های موجود می‌تواند اولین گام در جهت ایجاد تغییرات مثبت و بهبود شرایط جمعیتی باشد. وقتی مردم به‌طور مستقیم با مسائل جمعیتی آشنا شوند و از عواقب آن بر زندگی روزمره خود مطلع شوند، این آگاهی باعث می‌شود که تصمیمات هوشمندانه‌تری در خصوص مسائل فردی و اجتماعی اتخاذ کنند. این مسئله به‌ویژه در جوامعی که با بحران‌های جمعیتی خاص مانند نرخ پایین تولد، پیری جمعیت یا مهاجرت‌های گسترده روبرو هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.<sup>۱</sup>

مشارکت مردم در مسائل جمعیتی نه تنها محدود به ارائه اطلاعات یا انجام اقدامات حمایتی است، بلکه می‌تواند به شکل‌های مختلفی مانند گفت‌وگو و تبادل نظر در سطح جامعه، تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاران و یا حتی در برنامه‌ریزی و اجراهای محلی و ملی صورت گیرد. زمانی که مردم احساس کنند که نظرات و دیدگاه‌های آن‌ها به‌طور مؤثر در فرآیندهای تصمیم‌گیری لحاظ می‌شود، اعتماد به نهادهای دولتی و اجتماعی افزایش می‌یابد و این امر می‌تواند منجر به تقویت فرآیندهای اجتماعی و اقتصادی در راستای بهبود وضعیت جمعیتی کشور گردد. از طرف دیگر، تعامل فعال مردم در این حوزه موجب می‌شود که تصمیمات جمعیتی با دقت و توجه بیشتری گرفته شوند و به‌طور دقیق‌تر نیازهای واقعی جامعه را منعکس کنند. در این فرآیند، هم‌افزایی میان نهادهای دولتی، سازمان‌های غیر دولتی، کارشناسان و مردم به‌وجود می‌آید که این هم‌افزایی می‌تواند منجر به تدوین سیاست‌هایی شود که هم‌راستا با نیازها و انتظارات مردم باشد. مشارکت مردم همچنین می‌تواند در ایجاد فضای اجتماعی مناسب برای تغییر رفتارهای جمعیتی مؤثر باشد. به‌عنوان مثال، در جوامعی که نرخ باروری کاهش یافته یا مشکلات خاصی در زمینه خانواده و جمعیت وجود دارد، مردم با آگاهی از این مسائل ممکن است انگیزه بیشتری برای اتخاذ تصمیمات آگاهانه و حمایت از برنامه‌های جمعیتی پیدا کنند. این مشارکت می‌تواند از طرق مختلف همچون اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخشی در مدارس، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی تقویت شود.<sup>۲</sup>

---

<sup>۱</sup> هاشمی، آموزش و مشارکت مردم در حل بحران‌های جمعیتی، ص ۱۳۹.

<sup>۲</sup> محبی، کاهش جمعیت و فرزندآوری (مصوبات، چالش‌ها و راهکارها)، ص ۱۲۰.

## نتیجه

موضوع راهکارهای حمایت از زنان در فرزندآوری از جمله موضوعات مهم و مورد بحث در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و دینی است. تأثیر فرزندآوری بر خانواده از دوران قدیم بسیار مشهود بود، خانواده هایی که فرزند دارند از سلامت روان، موقعیت اجتماعی، طول عمر بیشتر و تعاملات بیشتری برخوردارند. امید به زندگی در خانواده های دارای فرزند چندین برابر بیشتر از خانواده هایی است که فرزندی ندارند. فرزندان به والدین خود اعتبار، نشاط و هیجان می بخشد. اثرات فرزندآوری به صورت روانی، جسمانی و خانوادگی بر والدین تأثیرگذار است.

در جوامع امروزی به دلیل ازدیاد مشکلات به خصوص مشکلات اقتصادی و مالی سبب شده که زنان از فرزندآوری خودداری کنند و لذا از آنچه که خدا بدان سفارش کرده و آن فرزندآوری است، دوری کرده و براین اساس ضروری بوده که به چنین بحثی پرداخته شود.

یکی از دلایل ضرورت باروری و فرزندآوری حفظ نسل و بقای انسان است که در قرآن و روایات بسیار بدان تشویق شده، لیکن امروزه به دلایل مختلف کمتر مورد توجه قرار گرفته است و زنان از آن دوری می کنند؛ لذا هدف در این مقاله تبیین راهکارهای حمایت از زن مسلمان در فرزندآوری بوده است.

حاصل آنکه فرزندآوری مورد توجه تمام ادیان الهی بوده و تمام انبیاء (علیهم السلام) و سفیران الهی به این امر اهتمام کامل داشته و مردم جامعه خود را تشویق و ترغیب به توالد و تناسل می کردند. لذا داشتن فرزند بیشتر، زندگی بهتری را برای خانواده و جامعه رقم خواهد زد، براین اساس در مقاله حاضر به تبیین راهکارهای حمایتی از زنان مسلمان در فرزندآوری از جمله آن کاهش سن ازدواج و جلوگیری از افزایش آن، ارائه مشوق های فرزندآوری، بیمه ناباروری و افزایش متخصصان این حوزه، حفظ ارزش مادری و خانه داری و جلوگیری از تحقیر مادران، کنترل طلاق (پیشگیری از طلاق)، آگاه سازی نسبت به آثار وضعی و آثار حقوقی سقط جنین و جلوگیری از انتشار آزاد مطالب در فضای مجازی با محوریت آموزش روش های سقط جنین، ایجاد ساختارهای ضد فساد در رصد جمعیت، جلب مشارکت مردم در درک مسئله جمعیت بوده است.

## منابع و مآخذ

الف) کتب فارسی

- 1- آذررخش، نسرين، مادران و نقش آنان در خانواده، تهران: رشد، 1395 ش.
- 2- آیت اللهی، سعید، فضای مجازی و حقوق بشر، تهران: انتشارات پژوهشکده حقوق، چاپ اول، 1392 ش.
- 3- الهی، رضا، ناباروری و باروری، تهران: تفکر آینده ساز، چاپ اول، 1399 ش.
- 4- امامی، عبدالنبی، فرهنگ قرآن، جلد 3، قم: مطبوعات دینی، چاپ سوم، 1389 ش.
- 5- امیدی، فریبا، فرزندآوری: چالش ها و راهکارها، تهران: رشد، چاپ نهم، 1382 ش.
- 6- باهنر، محمدرضا، پیشگیری از طلاق: تحلیل و راهکارها، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر، چاپ اول، 1385 ش.
- 7- بنیاد دائره المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، جلد 1.
- 8- تابش فر، زیبانه، خانواده سالم، جامعه سالم (مراقبتهای مادر و کودک)، شیراز: نوید شیراز، چاپ اول، 1388 ش.
- 9- حسن پور، فریبا، آثار روانی و اخلاقی سقط جنین، تهران: ویستا، چاپ سوم، 1385 ش.
- 10- حسن زاده، علی، آسیب شناسی طلاق: عوامل و پیامدها، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، 1394 ش.
- 11- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج 12، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، 1377 ش.
- 12- سلطانی نسب، رضا، جنین شناسی انسان: بررسی تکامل طبیعی و غیر طبیعی انسان، جلد 1، تهران: قلم، چاپ دوم، 1356 ش.
- 13- شمس، محمدرضا، نظارت بر جمعیت: چالش ها و راهکارها، تهران: رشد، چاپ اول، 1398 ش.
- 14- صادقی، نگار، خانه داری، تهران: آپامهر، چاپ دوم، 1379 ش.



- 15- صیونت و همکاران، پیام، درمان ناباروری و نازائی، تهران: مؤلف، چاپ اول، 1391 ش.
- 16- ضیاء، محمدرضا، آینده نگری در حقوق فضای مجازی، تهران: انتشارات نقد و نظر، چاپ اول، 1390 ش.
- 17- فرحزاد، حبیب الله، تربیت فرزند، قم: نشر عطش، چاپ اول، 1395 ش.
- 18- فرهنگ، علی اکبر، مشارکت مردمی در برنامه های اجتماعی و توسعه، تهران: وزارت علوم، چاپ اول، 1395 ش.
- 19- فقیهی، ناصر، آثار اجتماعی و حقوقی سقط جنین، تهران: انتشارات حقوقی، چاپ دوم، 1397 ش.
- 20- کاظمی، حسین، جرایم فضای مجازی و مقابله با آن ها، تهران: میزان، چاپ اول، 1387 ش.
- 21- محبی، فاطمه، کاهش جمعیت و فرزندآوری (مصوبات، چالش ها و راهکارها)، تهران: شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، چاپ اول، 1401 ش.
- 22- مسافر، افسون، عادت و حمایت اجتماعی و نقش آن ها بر زندگی زنان، تهران: مؤلفین طلایی، چاپ اول، 1400 ش.
- 23- مقدمی، محمود، فرزندآوری، تهران: کانون اندیشه جوان، چاپ اول، 1394 ش.
- 24- ناصری، مسعود، آمار و سیاست های جمعیتی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، 1397 ش.
- 25- هاشمی، مصطفی، آموزش و مشارکت مردم در حل بحران های جمعیتی، تهران: انتشارات علمی پژوهشی، چاپ اول، 1395 ش.

ب) کتب عربی

- 26- المتقی الهمدی، علاءالدین، کنز العمال، جلد 16، بیروت: الرساله، چاپ پنجم، 1401 ق.
- 27- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، جلد 4، تهران: مکتبه الصدوق، چاپ اول، 1376 ش.
- 28- حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، جلد 20، قم: آل البیت، چاپ سوم، 1416 ق.
- 29- حلی، حسن بن یوسف، تذکره الفقهاء، جلد 1، قم: آل البیت، چاپ اول، 1414 ق.

30- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، بیروت: دار القلم، چاپ چهارم، 1416ق.

31- طوسی، محمد بن حسن، الخلاف، جلد 5، قم: فرهنگ اسلامی، چاپ دوم، 1407ق.

32- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، جلد 43، بیروت: دار احیاء، چاپ دوم، 1404ق.

33- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، جلد 4، قم: تبلیغات اسلامی، چاپ ششم، 1362ش.

ج) مقالات

34- امینی و همکاران، لیلا، «مقایسه استرس ناباروری و حمایت اجتماعی درک شده زنان نابارور و همسران مردان نابارور»، نشریه پرستاری ایران، شماره 122، 1398ش.

35- یوسفی، محمدرضا، «بررسی تأثیر وضعیت اقتصادی و درآمد بر فرزندآوری»، همایش کشوری صیانت از جمعیت و فرزندآوری سالم، شماره نهم، 1402ش.

د) سایت

36- رجبی، عباس، hawzah.net، عوامل افزایش سن ازدواج و راهبردهای کاهش آن، 1390/8/8

37- kowsarblog.ir، مادر از نظر لغت و اصطلاح، 1398/6/8

38- Payamekhanevadeh.ir، نقش حمایت های اجتماعی در تشویق به فرزندآوری، 1400/1/6